

EL PEROL DE SANT JOAN

AGUSTÍ MARTIN

Resum: Les xarxes utilitzades pels pescadors calia tenyir-les, així s'evitava que l'aigua de mar les podrís. Aquesta tasca era feixuga i costosa. L'article exposa el procés de tenyir i menciona antics perols localitzats.

Paraules clau: art de pesca; perol; xarxes (pesca); Tints i tenyit

Tradicionalment, els arts de pesca eren confeccionats amb fibres naturals com el cànem, l'espart, el lli i, a principis del segle XX, amb cotó. Les fibres naturals tenien l'inconvenient que es feien malbé amb l'aigua de mar i per això s'havien de tenyir de manera periòdica, a fi demantenir les xarxes en bon estat i allargar-ne la vida útil.

En general, el procés començava amb la producció del tint,¹ que s'aconseguia fent bullir l'escorça triturada de pi amb aigua, en perols d'aram construïts expressament. En altres llocs també utilitzaven alzina o roure. Tot seguit, es posaven les peces de xarxa en remull amb el tint calent dins d'un safareig adequat o directament dins d'una samal o portadora, i es deixaven uns dies fins que es treien. Després, es deixaven assecar a la platja.

El Diccionario Histórico de los Artes de la Pesca Nacional d'Antonio Sañez Reguart,² escrit l'any 1792, ens explica que el tint, i amb aquesta paraula s'entén tota l'operació completa de tenyir, es feia amb calders de ferro o aram fent bullir escorces vegetals, que eren de pi a la part nord de la costa catalana, i de roure i alzina a la part sud i de llevant, i fins de garrofer a la part de Múrcia i a les costes andaluses. Aquesta escorça es molia fins a deixar-la esmicolada, i així mantenia totes les seves qualitats, encara que hi havia qui la picava i així perdia part del rendiment, ja que els tanins, que són els elements que realment protegeixen els teixits, se n'anaven amb la saba. Per estalviar combustible, alguns patrons deixaven marinar l'escorça durant uns dies amb tint fred, de manera que amb un petit bull aconseguien els mateixos efectes.

1. Article d'en Josep M. Vicens i Batet: "Les xarxes i els perols de tenyir de Sant Feliu de Guíxols", Revista de Girona, 1995, núm. 171

2. Antoni Sañez Reguart (segle XVIII), militar, traductor i escriptor, fou comissari de guerra de marina, natural de Barcelona, fill de Carlos Sañez, que fou capità del regiment d'infanteria de Sevilla, i al mateix temps secretari de la comandància general de Catalunya.

Tenyir les xarxes constituïa una de les tasques més habituals, feixugues i cares que havia d'assumir el pescador. Per això, arreu s'instal·laren peroles per tenyir xarxes, a fi de facilitar-li la feina i no haver de dependre de peroles privades.

Segons Reguart, les xarxes es posaven en perols en els quals es tirava tint calent "de manera que s'hi pogués posar la mà sense cremar-se", i les deixaven uns dies perquè es produís l'efecte, fins que es llevaven per esbandir-les amb aigua dolça. Finalment, les deixaven assecar penjades verticalment per evitar l'encongiment, ja que el material utilitzat llavors era lli nuat a mà.

El mateix autor ens explica el mètode utilitzat per pelar pins i roures. Per als pins, feien servir unes eines que eren destrals per una banda i aixes per l'altra, i arrencaven la pela més exterior de l'arbre sense arribar de cap manera al tronc, que quedaria "ferit".

Escorça de pi. Font: www.viversbarri.com

Per als roures i alzines, tallaven les branques més exteriors, que pelaven com el suro, amb talls al llarg de la rama i altres d'anulars per separar la pela de la fusta, que feien servir per al foc del perol.

Quan les xarxes eren gastades i retintades, s'aprofitava el temps mentre estaven esteses a assecar per apedaçar-les.

Aquesta activitat comuna a qualsevol platja de pescadors va durar fins a la dècada dels seixanta del segle XX, amb la lenta introducció de les fibres sintètiques com el niló.

La tinció dels arts més grans es feia als tenyidors, edificis que pertanyien a cada gremi de mar o confraria i que de forma mancomunada eren utilitzats per tots els pescadors agremiats. Als tenyidors, hi havia un espai per a les grans peroles d'aram que s'utilitzaven per a la cuita del tint, i uns forats o pouets al terra, més tard safareigs, per remullar les xarxes.

Safareig del tint de Lloret. Font: www.freibeuter-reisen.org

A principis de segle XX les xarxes eren de cotó; quan eren noves, eren blanques i les havien de tenyir i assecar de quinze a vint cops abans de fer-les servir per primera vegada. Després s'esbandien en aigua dolça i es deixaven assecar completament al sol. En acabar aquest procés, la xarxa aconseguia la resistència final desitjada i el color definitiu: marró fosc. Segons que expliquen vells pescadors, el color marronós del tenyit convertia la xarxa en gairebé invisible sota l'aigua i ajudava a enredar els peixos.

Tenyidor de Lloret de Mar. Font: www.lloretdemar.org

"Sa Perola" de Calella de Palafrugell. Font: www.palafrugell.cat

Una de les imatges més típiques de les platges del Maresme a la primera meitat del segle XX era la dels arts de pesca, especialment sardinals, estesos al sol sobre la sorra de la platja.

La feina de tenyir era feixuga, i l'acostumaven a fer un cop al mes, coincidint amb la lluna plena, que eren dies en què no es pescava. Al voltant de la perola que feia bullir l'aigua sempre s'hi reunien pescadors i veïns del poble, especialment a l'hivern, doncs l'escalfor que produïa la perola convertia aquell lloc en un espai social, on tots la feien petar i, com si fos una taverna, sortien a la llum totes les xafarderies.

També sabem, per una carta que el vilassarenc Felicià Sust i Vives³ publicà al diari barceloní *La Veu de Catalunya* el diumenge dia 24 de juliol de 1921, que:

Tenia Vilassar una platja ampla i bonica, que en determinats llocs arribava a tenir mes de cent metres. En ella, els pescadors, hi estenien llurs xarxes; i quan havien de tenyir-les, es valien del conegut "perol de Sant Joan", que era fet d'aram i de cabuda immensa, i que juntament amb els ferros en què descansava, era dipositat a la rectoria; on, mitjançant el pagament d'una pesseta, l'anaven a buscar els pescadors per portar-lo a la platja, valent-se d'un gros semaler.

A Vilassar de Mar, mentre les dues almadraves estigueren en funcionament, disposaren dels seus propis tenyidors a l'interior dels seus respectius edificis. El que no sabem es si durant els anys que van transcórrer des que la primera almadrava va deixar de funcionar fins que no va iniciar l'activitat la segona (uns quinze anys), s'utilitzà el tenyidor de la primera almadrava per tenyir les xarxes dels sardinals o del tresmall.

El darrer edifici de magatzem de l'almadrava de Vilassar de Mar disposava d'una bassa molt gran d'aram on cabien uns 500 o 600 litres d'aigua; al seu interior, hi posaven un sac d'escorça de pi triturada i es feia bullir i bullir; com més bullia, més substància en sortia. En un racó sempre hi havia uns sacs de 50 quilos d'escorça preparats. Al costat hi havia un pou amb una tapadora de fusta on s'introduïen les xarxes que prèviament s'havien assecat al sol. Una vegada havien xopat el tint, s'anaven traient i es dipositaven sobre unes basses de fusta que feien pendent, per tal que el suc s'escorregués; després s'estenien per assecar-se, es plegaven i ja estaven preparades per anar a pescar.

Els pescadors que tintaven anaven sense guants, i quedaven tintats de mans i braços amb una vermellor que costava molt de treure: calia mullar-se amb lleixiu viu i després s'esbandien amb aigua dolça.

Aquest fragment de la carta sembla referir-se a les platges de Vilassar de Mar de principis

3. Felicià Sust i Vives (1874-1960), capità de la marina mercant vilassarenc, va ser pioner en el camp de la fotografia i en el de la filmografia, en els quals deixà un important llegat per donar a conèixer el Vilassar de Mar de la seva època.

del segle XIX, abans de les dites almadraves, quan es podien comptar a la platja una trentena de barques de sardinal, una dotzena de parelles de bou i un gran nombre de petites embarcacions.

També en el reglament de Manuel de Zalvide⁴ de 1773, es deixa constància de les confraries de pescadors i mariners de la Província Marítima de Mataró i, en el cas concret del Veïnat de Cases de Mar, concretament en seu article 270, ens diu que la confraria o gremi de pescadors disposava de dos perols per tenyir les xarxes i calia pagar 4 sous a l'església cada vegada que s'utilitzessin. Els dos perols o calderes estaven dipositats a la rectoria i la recaptació obtinguda pel seu ús anava destinada al sosteniment de la parròquia.

Llaguts a la platja de l'Almadrava amb les xarxes esteses al sol. Font: desconeguda

A partir dels anys 50 del segle passat van aparèixer al mercat productes manufacturats de composició semblant als primitius tints i que presentaven l'avantatge de poder tenyir en fred. És per això que a molts ports, com ara el d'Arenys de Mar, es varen habilitar espais

4. Reglamento de Navegación, Pesca, carga y descarga, Gobierno y Razón de los Fondos Comunes de la Gente de Mar y Maestranza de la Provincia de Mataró, reunidos respectivamente en Cuerpo o Gremio separado e independiente.

per tenyir els arts. El rèquiem per la “botiga del tint” es va entonar a la dècada dels seixanta quan van aparèixer les xarxes de niló. El cotó i el niló convisqueren durant un breu període, però les qualitats de la fibra van fer desaparèixer el cotó de les xarxes i amb ell, la necessitat de tenyir-les.

Actualment, només es conserven dos tenyidors al llarg de tota la costa catalana. A Lloret hi ha “Es Tint” i a Calella de Palafrugell, “Sa Perola”. A Sant Pol, l’antic tenyidor es trobava a la “la casa de pescadors” i no en resta cap.

Calella de Palafrugell ha recuperat i conservat el seu antic tenyidor com un testimoni del seu passat amb un gran valor des del punt de vista etnològic, social i cultural, l’interès del qual va més enllà del terme municipal de Palafrugell a causa de la destrucció de la majoria de tenyidors de la costa catalana. L’antic tenyidor de Calella de Palafrugell, “Sa Perola”, va ser transformat en oficina de turisme i centre d’interpretació d’aquest ofici antic, que ens mostra i ensenya la pesca a Calella, el territori i el patrimoni marítim i pesquer, la vida dels seus pescadors i les seves associacions.

A Lloret de Mar s’està restaurant una casa antiga coneguda com “Es Tint”, seu de la Confraria de Pescadors, que havia allotjat un tenyidor de xarxes a la planta baixa, testimoni del passat mariner de la vila.

A Vilassar de Mar, malauradament, no queda cap vestigi ni dels tenyidors de les almadraves ni del “perol de Sant Joan”.

Agustí Martin i Mallofré
Capità de la Marina Mercant
Doctor en Marina Civil